

BIBLIJNY SKARBIEC...

O MNOGOŚCI MOTYWÓW, TOPOSÓW I SYMBOLI BIBLIJNYCH W SZTUCE I JĘZYKU.

MOTYWY BIBLIJNE

RAJ

Raj to idealne miejsce, w którym Bóg umieścił stworzonego przez siebie człowieka, a następnie go stamtąd za karę wygnał (raj utracony). Do raju trafiają po śmierci dusze zbawionych. Wizja ogrodu jako symbolu biblijnego raju wpłynęła na sposób przedstawiania przyrody w malarstwie, a także na sztukę ogrodową różnych wieków.

WYGNANIE Z RAJU

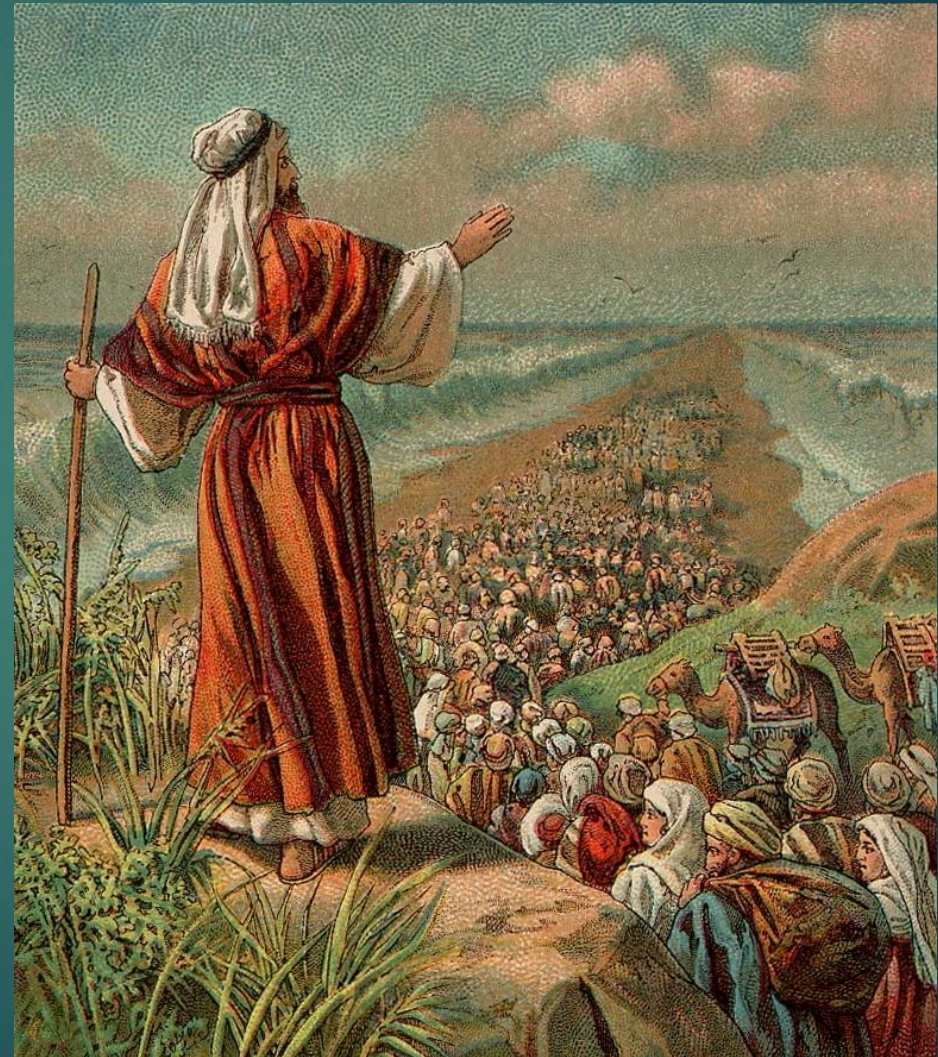
Wygnanie z raju stanowi w Biblii wydarzenie, od którego rozpoczyna się ziemska historia ludzkości. W następstwie grzechu pierworodnego ludzie zostali wypędzeni z raju. Jego odpowiednikiem na końcu czasów będzie *nowe niebo i nowa ziemia*, do których powrócą zbawieni po Sądzie Ostatecznym.

PRZEJŚCIE PRZEZ MORZE CZERWONE

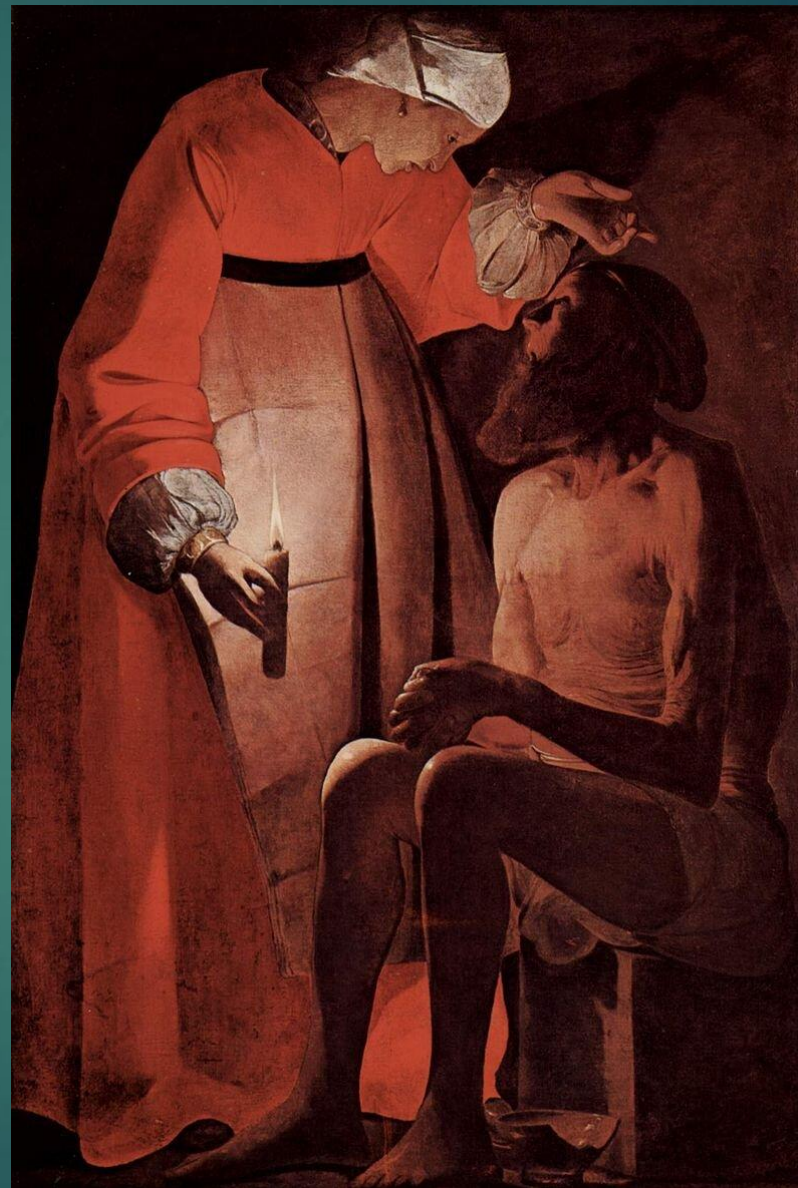
Rozstąpienie się wód Morza Czerwonego przed Mojżeszem i Izraelitami ściganymi przez armię faraona (Księga Wyjścia) stało się symbolem cudownego ocalenia narodu lub innej zbiorowości z sytuacji na pozór beznadziejnej.

CIERPIENIE

Niezawinione cierpienie
Hioba, a następnie
odkupicielska męka
Chrystusa na krzyżu nadały
cierpieniu szczególnie
wysoką rangę moralną.
Cierpienie otwiera drogę do
zbawienia, a nawet do
świętości (żywoty świętych
męczenników).

MATKA CIERPIĄCA *STABAT MATER DOLOROSA*

Motyw Matki Bolesnej stojącej pod krzyżem był zaakcentowaniem ludzkiego aspektu tragedii, jaka rozegrała się na Golgocie. Maryja cierpiała wraz z Jezusem, chociaż nie odniosła żadnych fizycznych ran. Ból – także ten psychiczny – stanowi nieodłączny element życia człowieka, a zatem odkrywa także prawdziwie ludzkie oblicze Matki Bożej i jej Syna.

GRZECH

Grzech pierworodny, polegający na nieposłuszeństwie Adama i Ewy wobec nakazów Boga, to pierwowzór wszystkich ludzkich grzechów. Grzech jest zawsze przekroczeniem boskich praw i pociąga za sobą wymierzoną przez Boga karę. Może być jednak zmazany przez pokutę.

ODKUPIENIE

W Biblii istotą odkupienia jest bezinteresowna ofiara Chrystusa poniesiona w celu pojednania Boga z ludźmi.

WĘDRÓWKA

Do tego ważnego biblijnego motywu odwołuje się wizja życia jako wędrówki, a człowieka jako wędrowca (łac. *homo viator*), który po wygnaniu z raju jest tylko podróżnym i pielgrzymem na ziemi.

MARNOŚĆ NAD MARNOŚCIAMI (VANITAS VANITATUM)

Motyw z biblijnej Księgi Koheleta (Eklezjasty) podkreśla doczesny, przemijający charakter wszystkich ziemskich spraw – w przeciwieństwie do duchowego, nadprzyrodzonego aspektu rzeczywistości.

ZMARTWYCHWSTANIE

Powstanie z martwych Chrystusa jest potwierdzeniem Jego boskości oraz zapowiedzią zmartwychwstania wszystkich ludzi na Sąd Ostateczny. Motyw zmartwychwstania stanowi kluczowy element wiary chrześcijan w to, że śmierć nie jest ostatecznym końcem ludzkiej egzystencji.

APOKALIPSA

Zawiera obrazy
katastrof, zniszczeń i
plag spadających na
ludzką i
zapowiadających
koniec świata.
Nawiązanie do wizji
przedstawionej w
Apokalipsie św. Jana.

MIŁOŚĆ BLIŹNIEGO

Stanowi najważniejsze przykazanie chrześcijaństwa i podstawowy wyznacznik uniwersalnego charakteru tej religii. Nakaz miłości bliźniego nie ogranicza się do własnej grupy czy wspólnoty, lecz dotyczy każdego człowieka, a nawet każdej żywej istoty (nauczanie św. Franciszka)

POSTACIE BIBLIJNE

ADAM

Pierwszy człowiek,
który został
stworzony przez Boga
na Jego obraz i
podobieństwo;
symbolizuje
pierwszych ludzi.

EWA

Pierwsza kobieta, stworzona przez Boga z żebra Adama; uosobienie kobiecości; matka rodzaju ludzkiego; symbolizuje także grzech i gotowość do łamania zakazów – namówiona przez szatana zerwała owoc z Drzewa Poznania Dobra i Zła.

KAIN I ABEL

Synowie Adama i Ewy;
pierworodny Kain uosabia
zbrodniarza, który z zawiści,
nie zważając na więzy krwi,
zabija własnego brata;
naznaczony przez Boga
znakiem na czole (*kainowe
piętno*); Abel jest
ucieleśnieniem dobra i
niewinności.

NOE

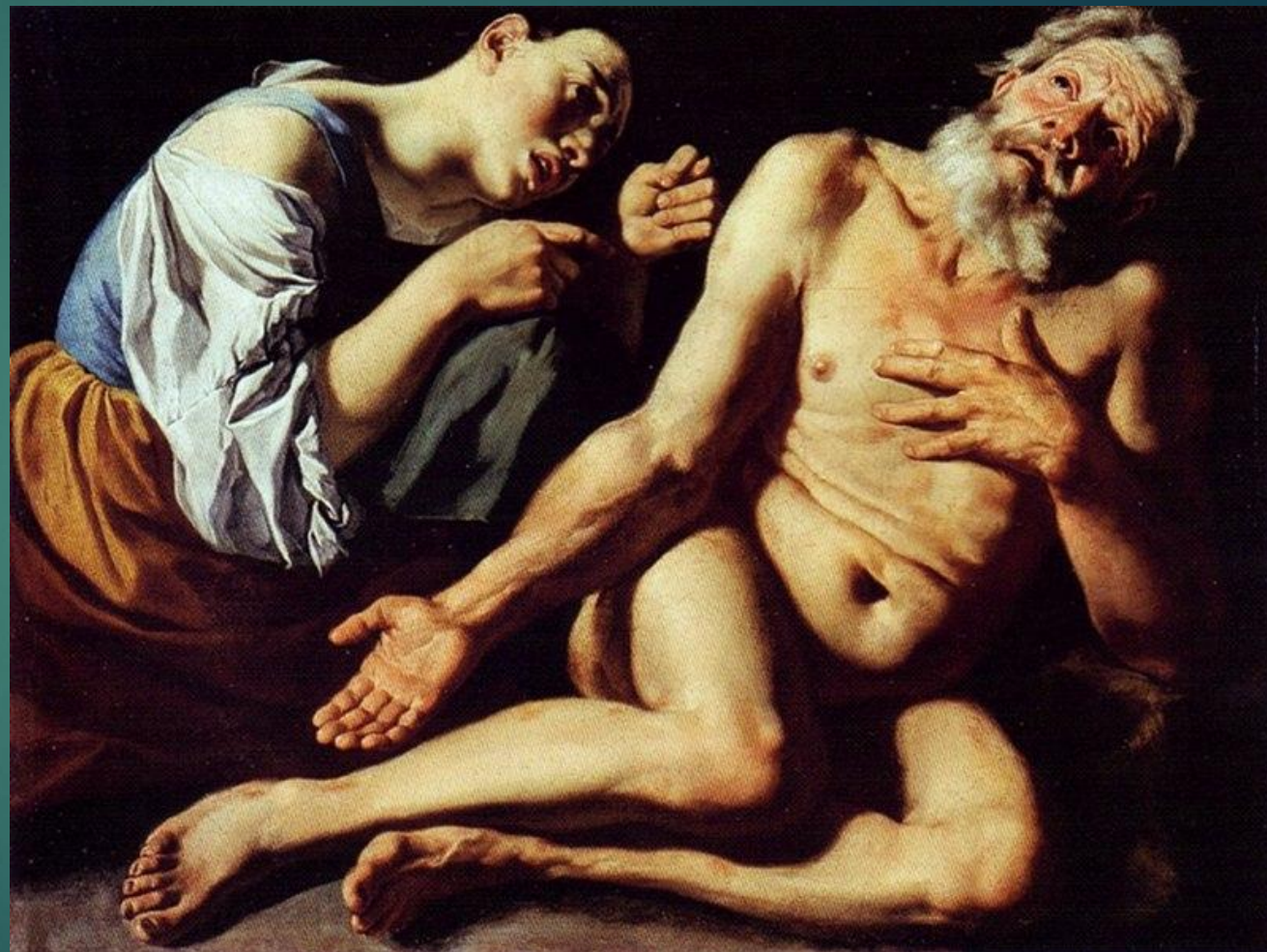
Patriarcha żydowski, wybrany przez Boga do zbudowania arki, w której znajdą ocalenie przed potopem rodzina Noego oraz zwierzęta po parze z każdego gatunku; jedyny prawy i sprawiedliwy wśród grzesznych; po potopie Bóg zawarł z nim, jako przedstawicielem ludzkości, przymierze, którego znakiem jest tęcza.

HIOB

Bogobojny mąż poddany ciężkiej próbie wierności Bogu, który pozwala szatanowi odebrać mężczyźnie wszystko: majątek, rodzinę, zdrowie; ucieleśnia niezawinione cierpienie, mężne znoszenie nieszczęść i niezłomną wiarę, której nic nie może skruszyć; opowieść o Hiobie pomaga zrozumieć, dlaczego Bóg dopuszcza istnienie zła na świecie (teodycea).

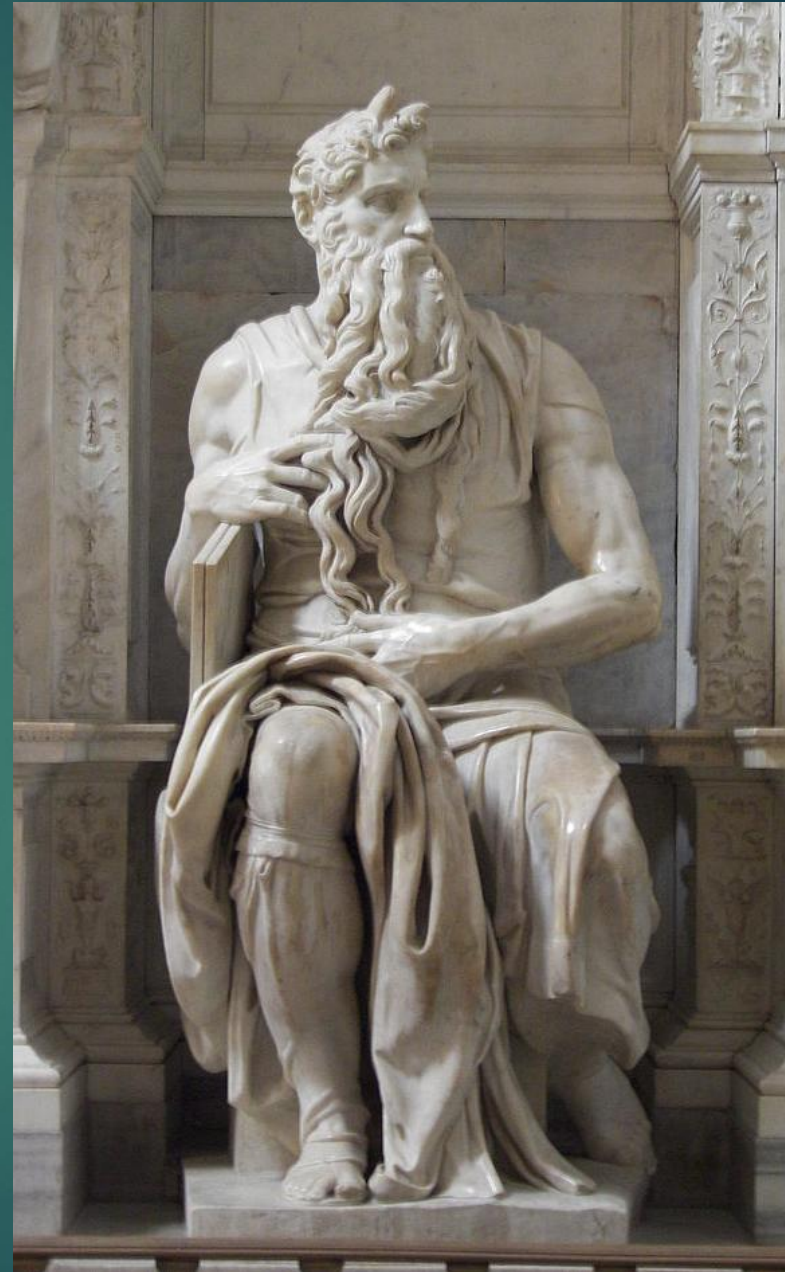
ABRAHAM

Założyciel narodu żydowskiego, pierwszy jego patriarcha, z woli Boga przyprowadził Żydów z Mezopotamii do Palestyny; symbolizuje jedność religii monoteistycznych (uznawany przez judaizm, chrześcijaństwo i islam); uosabia też bezwarunkowe oddanie Bogu.

MOJŻESZ

Przywódcą Izraelitów, wychowany na dworze faraona; wyprowadził lud Izraela z Egiptu; na górze Synaj otrzymał od Boga kamienne tablice z wyrytym na nich Dekalogiem; symbol przymierza Boga z ludźmi oraz wybrańca, którego Stwórca obdarza swoją łaską, także charyzmatycznego przywódcy cieszącego się wielkim autorytetem.

DAWID

Król Izraela, muzyk i poeta,
autor części psalmów; w
młodości pokonał
kamieniem z procy
olbrzymiego wojownika
Goliata; ideał artysty, poety i
muzyka oraz władcy; także
uosobienie słabości, która
dzięki sprytowi, przebiegłości i
inteligencji zwycięża siłę.

SALOMON

Syn Dawida, król Izraela i prorok; przypisuje mu się między innymi autorstwo Pieśni nad Pieśniami i Księgi Przysłów; symbol mądrości i roztropności, wyważonych sądów, także idealnego władcy.

JEZUS

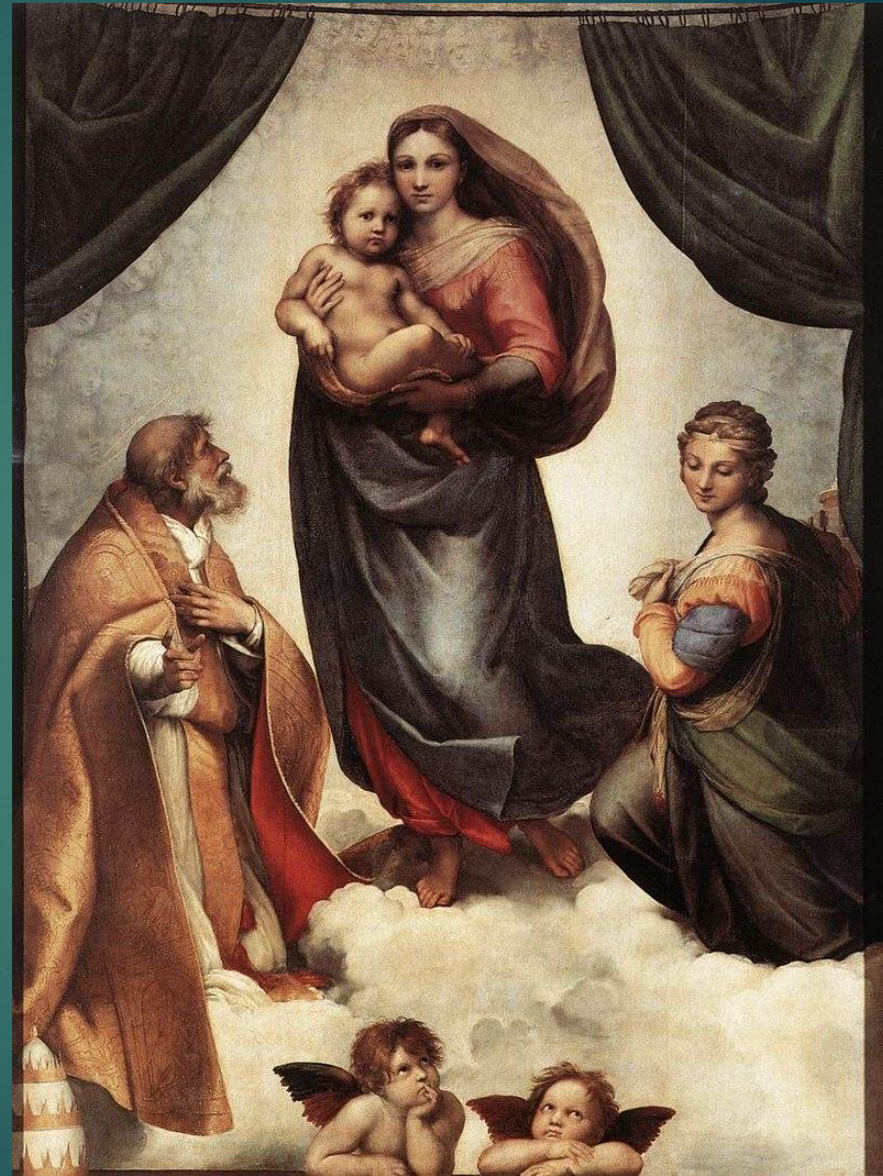
Syn Boży, urodzony przez dziewicę Maryję, wychowany przez nią i jej męża Józefa; zbawiciel ludzkości – umarł na krzyżu, a następnie zmartwychwstał i powrócił do Boga Ojca; prawodawca i twórca wiary chrześcijańskiej; symbolizuje m. in. bezgraniczną miłość i ofiarę, cierpienie i poświęcenie (**Baranek Boży**), także mądrość i dobroć, duchową opiekę (**Dobry Pasterz**), stanowienie i utrzymywanie ładu na świecie (**Pantokrator**), życie wieczne i odpuszczenie win (**Zbawiciel**), łaskę Bożą (**cudotwórca**).

MARYJA

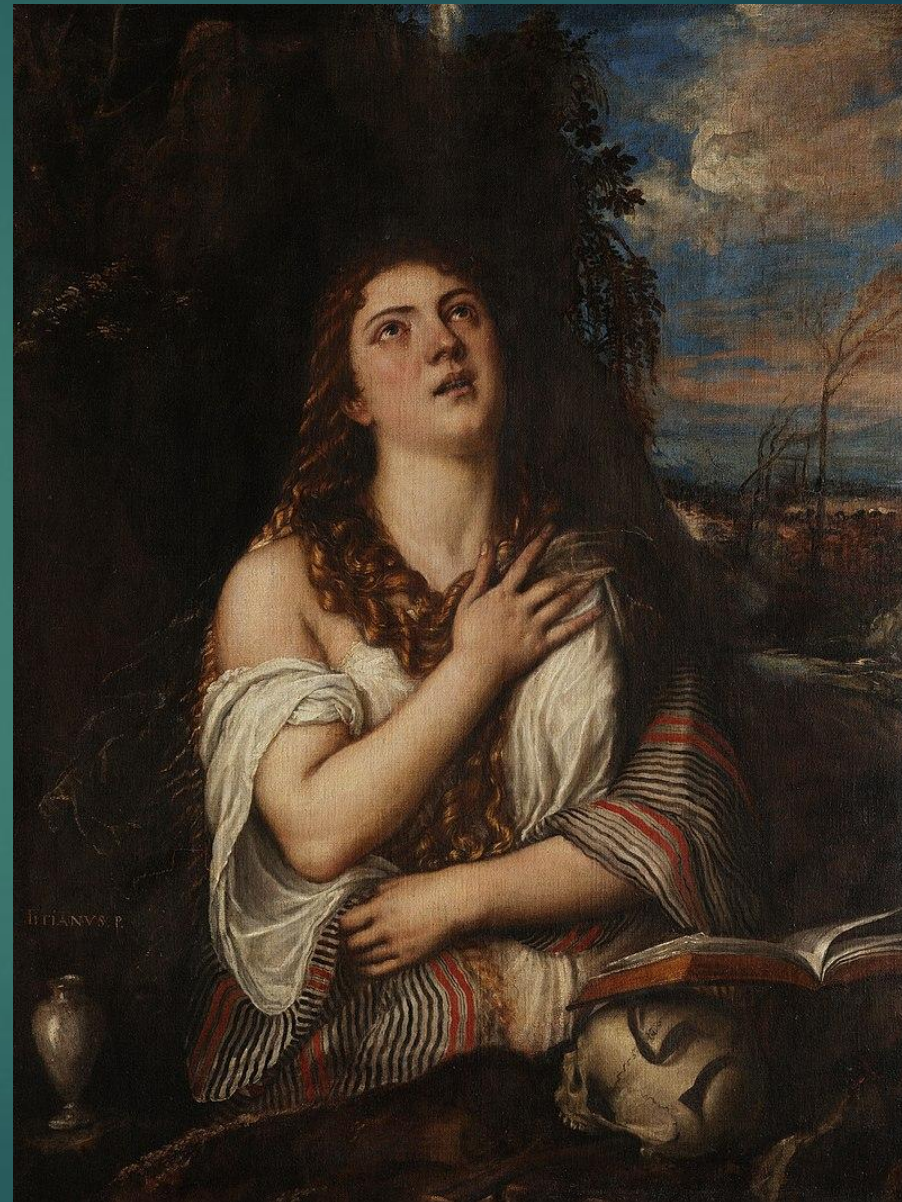
Matka Jezusa, poślubiona
cieśli Józefowi; uosobienie
czystości, pokory,
matczynej miłości,
orędowniczka ludzi u
Boga.

MARIA MAGDALENA

Nawrócona jawnogrzesznica,
pierwsza po śmierci Jezusa
odkryła Jego pusty grób;
uosabia wewnętrzną
przemianę, wyrzeczenie się
grzechu i wejście na drogę
cnoty.

ŚW. PIOTR

Uczeń Jezusa, apostoł, uznawany za pierwszego papieża, zginął męczeńską śmiercią w Rzymie, w czasie prześladowania chrześcijan przez Nerona; jego imię oznacza z greki „skatę”, Jezus nazwał go opoką; uosabia heroizm pierwszych chrześcijan, początek Kościoła chrześcijańskiego.

JUDASZ ISKARIOTA

Jeden z 12 apostołów,
zdradził Jezusa za trzydzieści
srebrników i po Jego śmierci
odebrał sobie życie;
symbolizuje zdradę,
szczególnie haniebną, bo
motywowaną pobudkami
materialnymi.

SYMBOLE I ALEGORIE BIBLIJNE

WODA

ŻYWIOŁ
OCZYSZCZAJĄCY
(POTOP),
JEDNOCZEŚNIE
NIEPRZYJAZNY (WODY
CHAOSU, MORZA
CZERWONEGO) I
ŹRÓDŁO ŻYCIA
(CHRZEST)

DRZEWO

ALEGORIA
CZŁOWIEKA; DRZEWO
ŻYCIA SYMBOLIZUJE
WIECZNE
ODRADZANIE SIĘ,
NATOMIAST DRZEWO
POZNANIA DOBRA I
ZŁA – ŚMIERĆ
DUCHOWĄ I CIELESNĄ

WAŻ I SMOK

SYMBOLE SZATANA,
PODSTĘPU I ZEPSUCIA,
GRZECU (WAŻ KUSI EWĘ
W RAJU, NAMAWIAJĄC
DO ZJEDZENIA
ZAKAZANEGO OWOCU;
SMOK W APOKALIPSIE
ŚW. JANA OZNACZA
SZATANA I JEGO
POTĘGĘ*);

* POJAWIA SIĘ TEŻ
SYMBOLICZNA LICZBA 666 I
FAŁSZYWY PROPOK, CZYLI
BESTIA

KLUCZE

SYMBOL WŁADZY,
MOCY, M. IN.
ODPUSZCZENIA
GRZECHÓW (JEZUS
PRZEKAZUJE
APOSTOŁOM **KLUCZE
DO KRÓLESTWA
NIEBIESKIEGO**, CZYLI
USTANAWIA KOŚCIÓŁ
SWOIM
REPREZENTANTEM NA
ZIEMI)

CIAŁO I KREW

PODSTWA ZIEMSKIEJ
NATURY CZŁOWIEKA;
KREW CHRYSTUSA
PRZELANA NA KRZYŻU
SYMBOLIZUJE WIECZNE
ODKUPIENIE;
PODCZAS
EUCHARYSTII
CHRZEŚCIAJNIE
SPOŻYWAJĄ CIAŁO I
KREW CHRYSTUSA
POD POSTACIĄ
CHLEBA I WINA

KORONA CIERNIOWA

SYMBOL CIERPIENIA,
OFIARY I MĘKI
CHRYSTUSA (KRÓLA)

ARKA

AZYL, RATUNEK,
SCHRONENIE; ARKA
NOEGO JEST
ALEGORIĄ
ZBAWIENIA,
NATOMIAST ARKA
PRZYMIERZA –
WSZECHOBECNOŚCI
BOGA, ZNAKIEM
JEGO OPIEKI NAD
LUDŹMI I PRZYMIERZA Z
NIMI

DOBRY PASTERZ

W ST JAHWE, KTÓRY
PASIE SWOJĄ TRZODĘ
(NARÓD WYBRANY),
W NT CHRYSZTUS
OCALAJĄCY
ZBŁĄKANE OWIECZKI
(LUDZKOŚĆ) I
ODDAJĄCY ZA NIE
ŻYCIE

KRZYŻ

ŚWIĘTY SYMBOL I ZNAK
CHRZEŚCJAŃSTWA,
NAWIĄZUJĄCY DO
UKRZYŻOWANIA
CHRYSZTUSA

BARANEK BOŻY

ALEGORIA
CHRYSTUSA; W
APOKALIPSIE ŚW.
JANA OTWIERA
PIECZĘCIE KSIĘGI, W
KTÓREJ ZAPISANE SĄ
LOSY ŚWIATA;
PODCZAS
EUCHARYSTII
UOBECNIANIA JEST
JEGO OFIARA NA
KRZYŻU

APOKALIPSA

SYMBOL KRESU
DZIEJÓW, ZAGŁADY
ZIEMI I LUDZKOŚCI

POTOP

ZNAK GNIEWU BOŻEGO,
POTĘGI ŻYWIOŁÓW,
OCZYSZCZENIA

RYBA

POSIADA DWOJAKIE
ODNIESIENIE: PO
PIERWSZE – ŁĄCZY SIĘ
Z CHRZTEM, GDYŻ
ŻYWIOŁEM RYBY JEST
WODA; PO DRUGIE –
MA ODNIESIENIE DO
EUCHARYSTII, KTÓRA
JEST ŚWIĘTYM
POKARMEM
CHRZEŚCIJAN

GOŁĘBICA

SYMBOL MIŁOŚCI,
POJEDNANIA I
POKOJU (NOE –
WYSYŁA GOŁĘBIĘ, ABY
SPRAWDZIĆ, CZY
WODY POTOPU JUŻ
OPADŁY;
OBLUBIENICA W PIEŚNI
NAD PIEŚNIAMI),
DUCHA ŚWIĘTEGO
(CHRZEST JEZUSA) I
DUSZY CZŁOWIEKA

TĘCZA

ZNAK PRZYMIERZA BOGA
Z LUDŹMI, ŁĄCZĄCY
NIEBO I ZIEMIĘ (W
KSIĘDZE RODZAJU
JAHWE ROZPINA JĄ NA
NIEBIE PO ZAKOŃCZENIU
POTOPU)

FRAZEOLOGIZMY BIBLIJNE

WYBRANE PRZYSŁOWIA I AFORYZMY BIBLIJNE

- ▶ Mowa jest srebrem, a milczenie złotem.
- ▶ Kto sieje wiatr, zbiera burze.
- ▶ Nie samym chlebem człowiek żyje.
- ▶ Nikt nie jest prorokiem we własnym kraju.
- ▶ Kto mieczem wojuje, od miecza ginie.
- ▶ Proście, a będzie wam dane; szukajcie, a znajdziecie; kołaczcie, a otworzą wam.
- ▶ Czuwajcie więc, bo nie znacie dnia ani godziny.
- ▶ Po owocach ich poznacie.

WYBRANE PRZYSŁOWIA I AFORYZMY BIBLIJNE

- ▶ Żdźbło w oku bliźniego widzisz, a belki w swoim nie dostrzegasz.
- ▶ Łatwiej jest wielbłądowi przejść przez ucho igielne, niż bogatemu wejść do królestwa niebieskiego.
- ▶ Kto z was jest bez grzechu, niech pierwszy na nią rzuci kamień.
- ▶ Wszystko to marność i pogoń za wiatrem.
- ▶ Kto nie pracuje, ten nie je.
- ▶ Nie można dwóm panom służyć.
- ▶ Oko za oko, ząb za ząb.
- ▶ Wiara przenosi góry.

BIBLIZMY

WYRAZY LUB ZWIĄZKI FRAZEOLOGICZNE
WYWODZĄCE SIĘ Z BIBLII, UŻYWANE DZIŚ W
ZNACZENIU PRZENOŚNYM.

CZY POTRAFISZ PODAĆ
WSPÓŁCZESNE ZNACZENIE FRAZEOLOGIZMU?

-
- ▶ ZAKAZANY OWOC
  - ▶ SODOMA I GOMORA
  - ▶ ZAMIENIĆ SIĘ W SŁUP SOLI
  - ▶ WIEŻA BABEL
  - ▶ SALOMONOWY WYROK
  - ▶ HIOBOWE WIEŚCI
  - ▶ MANNA Z NIEBA
  - ▶ PLAGI EGIPSKIE
  - ▶ POCAŁUNEK JUDASZA
  - ▶ GEST PIŁATA
  - ▶ SĄDNY DZIEŃ
  - ▶ KAINOWE ZNAMIE
  - ▶ WDOWI GROSZ
  - ▶ DROGA KRZYŻOWA
  - ▶ ZIEMIA OBIECANA
  - ▶ ZŁOTY CIELEC
  - ▶ MIŁOSIERNY SAMARYTANIN
  - ▶ JUDASZOWE SREBRNIKI
  - ▶ ALFA I OMEGA
  - ▶ ANTYCHRYST
  - ▶ MAMONA
  - ▶ ARMAGEDON
  - ▶ GOLGOTA
  - ▶ TRĄBY JERYCHOŃSKIE
  - ▶ KRZAK GOREJĄCY
  - ▶ CZTEREJ JEŹDźCY APOKALIPSY

- ▶ ŁUSKI SPADŁY KOMUŚ Z OCZU
- ▶ BYĆ NA ŚWIECZNIKU
- ▶ CHWIAĆ SIĘ JAK TRZCINA
- ▶ PRACOWAĆ W POCIE CZOŁA
- ▶ GŁOS WOŁAJĄCEGO NA PUSZCZY / NA PUSTYNI
- ▶ RZUCAĆ PERŁY PRZED WIEPRZE
- ▶ CHLEB POWSZEDNI
- ▶ CIEMNOŚCI EGIPSKIE
- ▶ KAMIEŃ NA KAMIENIU
- ▶ KAMIEŃ WĘGIELNY
- ▶ NIEBIESKI PTAK
- ▶ ZBŁĄKANA OWIECZKA

- ▶ STRZEC CZEGOŚ JAKO ŻRENICE OKA
- ▶ PALEC BOŻY
- ▶ SÓL ZIEMI
- ▶ ROZDZIERAĆ SZATY
- ▶ KRÓLESTWO NIEBIESKIE
- ▶ RZEŻ NIWINIĄTEK
- ▶ NIEWIERNY TOMASZ
- ▶ UMYWAĆ RĘCE
- ▶ LISTEK FIGOWY
- ▶ BENIAMINEK
- ▶ STARCIE DAWIDA Z GOLIATEM
- ▶ DOM ZBUDOWANY NA PIASKU

- ▶ DZIEŃ GNIEWU
- ▶ FARYZEUSZ
- ▶ GAŁĄZKA OLIWNA
- ▶ GEHENNA
- ▶ EXODUS
- ▶ JABŁKO ADAMA
- ▶ KAINOWA ZBRODNIĄ
- ▶ KOŁOS NA GLINIANYCH NOGACH
- ▶ KOZIOŁ OFIARNY
- ▶ KRAINA MLEKIEM I MIODEM PŁYNĄCA
- ▶ MATUZALEMOWY WIEK
- ▶ MISKA SOCZEWICY

- ▶ MOLOCH
- ▶ PATRIARCHA
- ▶ SIÓDMA PIECZĘĆ
- ▶ SYN MARNOTRAWNY
- ▶ WIEK CHRYSZTUSOWY
- ▶ W STROJU ADAMA I EWY
- ▶ WILK W OWCZEJ SKÓRZE
- ▶ CHODZIĆ PO WODZIE
- ▶ MIEĆ Z KIMŚ KRZYŻ PAŃSKI
- ▶ NADSTWIĆ DRUGI POLICZEK
- ▶ UDAĆ SIĘ NA ŁONO ABRAHAMA
- ▶ WYPIĆ KIELICH GORYCZY
- ▶ CESARZOWI CO CESARSKIE,
BOGU CO BOSKIE

Dziękuję za uwagę.

ALEKSANDRA BIEŃKOWSKA
DORADCA METODYCZNY
MSCDN RADOM